# Σαν πληγωμένο άλμπατρος

written by Δημήτρης Λεβέντης | 26.09.2022




«Έπεφταν και σηκώνονταν σαν τα φτερά ενός πληγωμένου Αλμπατρός…»

Έτσι παρομοίασε ο μουσικοκριτικός του Le Monde τα χέρια του Μίκη Θεοδωράκη που διεύθυνε την ορχήστρα του στην χτεσινή πρώτη του συναυλία στην Γαλλία.

Ήταν Σεπτέμβρης του 1970 κι ακουγόταν η φωνή του Φραγκίσκου Σομαρίπα που παρουσίαζε την ελληνική ραδιοφωνική εκπομπή του ORTF μαζί με την Εύη Δεμίρη και τον Ριχάρδο Σωμερίτη και μεταδιδόταν κάθε μεσημέρι.*

Αυτόματα προβλήθηκε στο μυαλό η εικόνα κείνης της ολόμαυρης τεράστιας φιγούρας, τα χέρια της έπεφταν απότομα σαν λαβωμένα πουλιά και ξανασηκώνονταν γεμάτα ζωντάνια, ψηλά και οριζόντια στη σκηνή του Παλλάς, το Σάββατο 24 Οκτώβρη του 1964.

Ναι, αυτή ήταν η τέλεια περιγραφή της μορφής του Μίκη

θα προσπαθήσω να περιγράψω κείνες τις μέρες, όπως αποτυπώθηκαν στη μνήμη ενός παιδιού της Έκτης δημοτικού.

Τη συναυλία διοργάνωσε, εκείνες τις γόνιμες χαρούμενες μέρες πριν τη δικτατορία, ο Καλλιτεχνικός Όμιλος “Πορεία”.

Μάχος Ρούσσης, Πίπος Αναγνώστης, Γιάννης Μωραϊτης, Φραντζής Κάτσαρος, Φίλιππος Βλάχος, ο συντηρητικός δημοσιογράφος Διογένης Μαυρόπουλος, η Γιολάντα Καββαδία, η Βασιλική Μωραϊτη, η Μαρί Τσατσοπούλου, όλες προερχόμενες από την ΕΠΟΝ κλπ.

Ο Όμιλος "Πορεία", που δεν λειτουργούσε σαν μετωπική της ΕΔΑ αλλά μάζευε ό,τι πιο ανήσυχο και πρωτοπόρο μαχόταν στον τόπο, έχει αδικηθεί ιστορικά, μιας και σχεδόν τίποτε δεν έχει γραφτεί ή ειπωθεί τα μεταπολιτευτικά χρόνια για τη συλλογικότητα αυτή με την τεράστια προσφορά.

Στην γενικότερη γραμμή απαξίωσης της πολιτικής της ηττημένης ΕΔΑ, που σ' αυτήν και τη δεξιά της πολιτική έπεφτε η επιφανειακή ευθύνη της καλλιέργειας ψευδαισθήσεων για επερχόμενο κίνδυνο πραξικοπήματος, οι πολύτιμες αυτές δραστηριότητες ξεχάστηκαν κι αντιμετωπίζονταν σαν ανούσιες πρωτοβουλίες μιας απομονωμένης ιντελλιγκέντσιας.

Απόδειξη πώς οι πρωτοβουλίες του Μάχου για επαναδραστηριοποίηση της "Πορείας" στην Κέρκυρα μετά το '74 δεν βρήκαν ανταπόκριση.

Πέρασαν χρόνια για να καταλάβω ότι αυτή η δεξιά γραμμή ήταν ταυτόσημη στην πράξη με τη γραμμή του Κόμματος που ήμουν ενταγμένος και ότι οι λεγκαλίστικοι αντικατοπτρισμοί που καλλιεργούσε η ΕΔΑ ίσχυαν και για την υποτιθέμενη "μαρξιστική-λενινιστική" ανάλυση των γραφειοκρατών του Κουκουέ.

Θεατρικές παραστάσεις όπως οι «Όρνιθες» του Κουν, μπαλέτα της Ραλλούς Μάνου και δωρεάν προβολές νεορεαλιστικού και γαλλικού κινηματογράφου στο Παλλάς, ερασιτεχνικές παραστάσεις στον Φοίνικα όπου θυμάμαι τον «Έμπορο της Βενετίας» με Σάιλοκ τον Μαυρόπουλο.

Η αποστολή είχε καταλύσει στο ξενοδοχείο που είχαν νοικιάσει και διαχειρίζονταν οι γονείς μου, το «Ιόνιον», στο Νέο Λιμάνι, σχεδιασμένο από την Ελένη Σουφλή και τον Γιάννη Τρύφωνα.

Είχαν φτάσει από την προηγούμενη μέρα ο Μπιθικώτσης με την οικογένειά του σ' ένα άσπρο Φίατ 124 γεμάτο διακοσμητικές λωρίδες νίκελ και κρεμασμένα χαϊμαλιά και «μπαμπά μην τρέχεις».

Πάντα κουστουμαρισμένος στην πένα, με γκριζαρισμένα μαλλιά, λεπτό μουστάκι "σιδηρογραμμή" αλφαδιασμένη, και ένα τεράστιο δακτυλίδι στον παράμεσο – σημειολογεικά δείγματα των παιδιών της Πιάτσας τότε.

Ο Μίκης έφτασε μεσάνυχτα με τις δύο τραγουδίστριες και τον Καρνέζη.

Αν και ταλαιπωρημένη από το ταξίδι , η μαύρη Σιτροέν DS21 έδειχνε αυτό που την όριζε το γαλλικό λογοπαίγνιο με τα αρχικά της DS (D=de, S=es, De+Es=Dees, όπου με προστιθέμενη την άκλητη συλλαβή "se" προκύπτει η λέξη Deesse, το θηλυκό του Deus του Διός, δηλαδή "θεά").

Όταν την πήγε για πλύσιμο ο Κώστας,** είχα την ευκαιρία να κάτσω στη θέση του συνοδηγού που έμοιαζε με σπιτική πολυθρόνα και να νιώσω την γλυκιά ευχαρίστηση του ανεβοκατεβάσματος της υδραυλικής ανάρτησης που τότε ήταν παγκόσμια πρωτοτυπία .

Οι δυο τραγουδίστριες πολύ νέες και συνεσταλμένες.

Η μια ήταν ψηλή, μελαχρινή, με τα μαλλιά τραβηγμένα πάνω, σε κόμμωση στυλ "κυψέλη" που τόνιζε το θαυμάσιο ευγενικό πρόσωπό της. Διέθετε όλα τα χαρακτηριστικά και τη χάρη της γυναίκας που στις αντροπαρέες αποκαλείται "Ελληνιδάρα".

Προερχόταν από τον χώρο του ελαφρού τραγουδιού πριν την πάρει μεταγραφή ο Μ.Θ. Ήταν η Σούλα Μπιρμπίλη, μόλις 21 χρονών, που την επόμενη χρονιά κατέκτησε το Α' βραβείο στο Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης με το τραγούδι του Νότη Μαυρουδή «Ήταν μεγάλη νύχτα» σε στίχους του Γιάννη Κακουλίδη.

Είχε ήδη συμμετάσχει σε δύο LP του συνθέτη που είχαν κυκλοφορήσει ήδη εκείνη τη χρονιά από τη Lyra: Τις «Μικρές Κυκλάδες» σε ποίηση Ελύτη, και το «ένας Όμηρος» του Μπρένταν Μπήαν*** σε μετάφραση Βασίλη Ρώτα και Βούλας Δαμιανάκου, από το ομώνυμο έργο του Ιρλανδού συγγραφέα, καθώς και στους «Λιποτάχτες» σε ποίηση Γιάννη Θεοδωράκη.

Οι ερμηνείες της ήταν μακράν καλύτερες από εκείνες της Ντόρας Γιαννακοπούλου, που ήταν περισσότερο ηθοποιός από τραγουδίστρια και διακρίθηκε αργότερα ως συγγραφέας («Πρόβα Νυφικού», «Μεγάλος θυμός» κ.ά.)

Η ταπεινή μου γνώμη είναι πως η Μπιρμπίλη είναι ό,τι καλύτερο παρουσίασε η Ελλάδα στο χώρο του τραγουδιού με καταγωγή το μπελκάντο τη δεκαετία του '60. (Γιοβάννα, Μαίρη Λω, Βάνου, Μελάγια)

Η άλλη κοπέλα, μόλις δεκαεπτά χρονών, με μακριά λυτά μαύρα μαλλιά και φράντζες που σκέπαζαν το μέτωπο, είχε θλιμμένο βλέμμα, και χώλαινε ελαφρά γιατί είχε περάσει πολιομυελίτιδα. Ο Μίκης την είχε πάρει μεταγραφή από τη χορωδία του «Σύλλογου Φίλων Μουσική», όταν την άκουσε να εκτελεί σόλο τον «Καημό» υπό τη διεύθυνση του Μάνου Λοϊζου, και, όπως αποδείχτηκε στην κορφιάτικη συναυλία, είχε ήδη αρχίσει τις δοκιμές πάνω στο «Μαουτχάουζεν» του Καμπανέλλη, που γράφτηκε αποκλειστικά για τη δική της φωνή.

Οι φήμες που κυκλοφορούσαν έλεγαν πως κανονικά πρέπει να γίνει σοπράνο και πως θα αφήσει εποχή – και δεν είχαν άδικο. Δυο χρόνια αργότερα οι Σοβιετικοί τη ζήτησαν για να την εκπαιδεύσουν ως δραματική υψίφωνο για την Όπερα της Μόσχας αλλά αυτή προτίμησε τη χώρα της και τον μέντορά της.

Κείνο που μου προξένησε εντύπωση στον Θεοδωράκη, που ήταν φιλικός και γελαστός

με όλους, ήταν η φωνή του: βραχνή, μ’ ένα ανεπαίσθητο ψεύδισμα και ήχο σαν να είχε το στόμα του μπουκωμένο.

Το μεσημέρι του Σαββάτου προκλήθηκε ένα επεισόδιο με τον Μπιθικώτση που μου προξένησε αλγεινή εντύπωση.

Η μάνα μου, που κρατούσε το ταμείο του Συλλόγου, μου διηγήθηκε σε έξαλλη κατάσταση πως ο Μπιθικώτσης εκβιαστικά της ζήτησε προκαταβολικά την αμοιβή του αλλιώς θα σηκωνόταν να φύγει. Εκείνη αρνήθηκε και μετέφερε το αίτημα στον συνθέτη, κι εκείνος μεγαλόψυχος κι ανεκτικός όπως πάντα της είπε:

– θέλει να πάει να παίξει στο Καζίνο. Άσε, δεν πειράζει, έχει την αρρώστια, δεν γιατρεύεται…

Πράγματι, ο “Σέρ” μόλις τα πήρε έφυγε πύραυλος για το Αχίλλειο του Ριχτόφεν – ευτυχώς έχασε νωρίς κι αργά το απόγευμα ήταν πίσω.

Ο Μίκης τον είχε γνωρίσει από την εξορία στη Μακρόνησο και είχε συλλάβει την υψηλή ποιότητα της φωνής του – όπως αντίστοιχα στο χώρο του σινεμά ο Κούνδουρος τον Βέγγο στο ίδιο κολαστήριο.

Ανεχόταν τις ιδιοτροπίες του και παραδεχόταν καθαρά πώς το 50% της επιτυχίας του το όφειλε στην ξύλινη μοναδική φωνή του “Σερ”, που τον έμπασε στα ευρύτερα λαϊκά στρώματα.

Την περίοδο της δικτατορίας οι σχέσεις τους κλονίστηκαν σοβαρά, όταν, στις 13 Ιουλίου 1967, τραγούδησε μαζί με τη Βίκυ Μοσχολιού τον «Ύμνο της 21ης Απριλίου» στα “Δειλινά” της Γλυφάδας, παρουσία του Παττακού σε μια εκδήλωση της ΥΕΝΕΔ.

Ο Μίκης από την παρανομία τού έστειλε μια δραματική επιστολή:

«Νομίζω ότι είσαι αρκετά μεγάλος για να καταλαβαίνεις τι πρόκειται να κάνεις. Πόσες ευθύνες επωμίζεσαι και σε τι σοβαρούς κινδύνους μπαίνεις. Κάθισε σπίτι σου με αξιοπρέπεια. Μην γκρεμίζεις, με μια κλωτσιά, αυτό που χτίσαμε μαζί τόσα χρόνια. Μην ακούς τους κερδοσκόπους και τους προσκυνημένους. Μη ρίχνεις στον βούρκο το όνομά σου και το όνομα των παιδιών σου, που σε λίγο θα ντρέπονται για σένα. Κάνε τον άρρωστο. Φύγε για το εξωτερικό. Εκεί μπορείς ν’ αρχίσεις μια καινούργια καριέρα. Η Μελίνα σε περιμένει. Γιατί αν εσύ, ο Μπιθικώτσης, το πρωτοπαλίκαρο του Θεοδωράκη, γίνεις επίσημος τραγουδιστής της Δικτατορίας, τραγουδώντας αυτό το άθλιο κατασκεύασμα, θα πρέπει να ξέρεις, ότι θα γίνεις ο πιο αχάριστος και τιποτένιος προδότης που γέννησε ο Λαός μας. Στο όνομα της φιλίας μας και για χάρη της γυναίκας σου, των παιδιών σου και όλων των αμέτρητων φίλων μας, σε ικετεύω να μ’ ακούσεις για τελευταία φορά.»

Η δικαιολογία του Γρηγόρη Μπιθικώτση στον Μίκη Θεοδωράκη ήταν ότι δεν μπορούσε να αντέξει μια εξορία τη στιγμή που η ζωή του είχε στρώσει.

Ο Μίκης πιάστηκε λίγο αργότερα (21 Αυγούστου 1967) κι ακολούθησε το “δρομολόγιο” Μπουμπουλίνας – ταράτσα κι απομόνωση – Νοσοκομείο – Αβέρωφ – Ζάτουνα – Ωρωπός κλπ. Ο δε Μπιθικώτσης (που μάλλον δεν πείστηκε από το φλογερό μήνυμα του συνθέτη) έφτιαξε σόλο καριέρα.

Ως “Σερ Μπιθί” πλέον, πέρασε από τα καλύτερα μαγαζιά της εποχής: “Καν-Καν”, “Δειλινά” με «Το ρολόι κομπολόϊ», «Επίσημη αγαπημένη», «Στου Μπελαμί το ουζερί» κι άλλα αριστουργήματα.

Ευτυχώς γι’ αυτόν, την πρώτη εκτέλεση του χουντοτράγουδου ανέλαβε ο Φώτης Δήμας, κι ακουγόταν στα διαλλείματα των σινεμά για χρόνια μαζί με το «Ναι στο σύνταγμα πιστεύω μας να γίνει»…

Στιγμές να ξερνάς από αηδία.

Με την ποιοτική κατάπτωση, η φωνή του έσπασε. Δεν ήταν πια εκείνος που ερμήνευσε τα πολύ δύσκολα και κορυφαίες του αποδόσεις κατ’ εμέ «Αυτούς που βλέπεις» σε στίχους Μιχάλη Κατσαρού και «Βάλε το μαχαίρι σου μές το θηκάρι» του Νίκου Γκάτσου.

Άρχισε να συνέρχεται με την «Επιστροφή» του Χατζιδάκι το 1970, σε ενορχήστρωση του Δήμου Μούτση. Με τη μεταπολίτευση, όταν ο Μίκης ρωτήθηκε με ποιόν θα συνεργασθεί, απάντησε: Μα με τον Γρηγόρη φυσικά, κι αν έχει φθαρεί θα ξεκινήσουμε μαζί απ’ την αρχή.

Έτσι προέκυψε ο δίσκος «Οκτώβρης 78».

(Το σημείωμα γράφτηκε για τον ένα χρόνο από την αναχώρηση του συνθέτη. Αύριο η συνέχεια.)

Σ.Σ

* Στην ίδια στήλη δινόταν μεγαλύτερο βάρος και έπαινοι στον θεατράνθρωπο Ζωρζ Ουιλσόν που απήγγειλε ιδανικά κάποια κομμάτια ακομπανιάροντας τον Αντώνη Καλογιάννη στο «Τα κελιά ανασαίνουν » ( https://www.youtube.com/watch?v=vALPZSJowJE ), παρά στον Υβ Μοντάν που συνόδευσε σε πρόζα την Φαραντούρη στο «Λίγο ακόμα να σηκωθούμε» και στα «Επιφάνια» του Σεφέρη ( https://www.youtube.com/watch?v=X25QESRsbF0 )

** Πρόκειται για τον Κώστα Τσάτσα, οδηγό του ξενοδοχείου, που αργότερα άνοιξε το Meander Travel στο λιμάνι μαζί με την ολλανδέζα σύζυγό του Βίκυ, guide του γραφείου FIT. Κανείς τους δεν υπάρχει πια.

*** Η Δραμινή Μπιρμπίλη έφυγε με τη δικτατορία κι έκανε καριέρα με τον Σπανό στην Γαλλία. Τραγούδησε άπταιστα γαλλικά ως Soula Markizi και ως ντουέτο με

Μπεκώ και Ανταμό, είχε συνεργασθεί και με τον Μισέλ Λεγκράν. (https://www.youtube.com/watch?v=9gfYRmVyKkk)

Αδελφή της ήταν η επίσης τραγουδίστρια Ζωζώ Κυργιαζοπούλου.

**** Το θεατρικό κομμάτι «Ένας Όμηρος» γράφτηκε από τον Μπήαν το 1958 και πραγματεύεται την κληρονομική ασυνέπεια και την υποκρισία των άγγλων αποικιοκρατών στην ανταλλαγή ομήρων με τον IPA .

«Το νησί της Αφροδίτης» του Αλέξη Πάρνη γράφτηκε το 1961 και έχει σχεδόν το ίδιο θέμα, με τη μόνη διαφορά ότι εδώ οι Κύπριοι αντάρτες χάρισαν την ζωή στον νεαρό Όμηρο Εγγλέζο αξιωματικό

Ο Μπήαν την πρεμιέρα του πρώτου του έργου που έγραψε στην φυλακή. «The Quare Fellow» (Ο σημαντικός φίλος) παρακολούθησε σιδηροδέσμιος, συνοδευόμενος από ανθρωποφύλακες. Πέθανε αλκοολικός καταρρέοντας σε μια παμπ μόλις στα 41 του. Ο ίδιος έλεγε:

«Πίνω μόνο σε δύο περιπτώσεις. Όταν διψάω και όταν δεν διψάω».